

IZVEŠTAJ O OCENI DOKTORSKE DISERTACIJE

I PODACI O KOMISIJI

Odlukom Nastavno naučnog veća Fakulteta za sport i turizam od 15.05.2019. god. (br. 357-1/2019) imenovana je Komisiju za ocenu i odbranu doktorske disertacije u postupku odbrane doktorske disertacije, kandidatkinje **Zorice Đurić** pod naslovom „**Ekološka održivost poslovanja u hotelijerstvu**“ u sastavu:

1. **Doc. dr Srđan Milošević** (Fakultet za sport i turizam, Univerzitet Educons), predsednik komisije,
2. **Prof. dr Milan Nešić** (Fakultet za sport i turizam, Univerzitet Educons), mentor,
3. **Doc. dr Jasna Potočnik-Topler** (Fakultet za turizam, Univerzitet u Mariboru, Republika Slovenija), komentor i član komisije.

II OSNOVNI PODACI O KANDIDATU I DISERTACIJI

Akademsko obrazovanje

Zorica (Milinko) **Đurić**, rođena 28.07.1964. u Aranđelovcu, diplomirala je na Prirodno-matematičkom fakultetu u Beogradu, odsek Turizam, 28.06.1989., i stekla zvanje diplomirani turizmolog (po starom programu, pre stupanja na snagu Zakona o visokom obrazovanju). Prema važećim propisima diploma je izjednačena sa akademskim zvanjem master. Upisala je doktorske studije na Fakultetu za sport i turizam 2016. godine, gde je položila sve programom predviđene ispite.

Lista objavljenih naučnih i stručnih radova:

1. Đurić, Z. (2018). Mogućnosti i izazovi očuvanja životne sredine u turizmu i hotelijerstvu. *Poslovna ekonomija*, 12(1), 205-226.
2. Đurić, Z. (2018). Značaj komunikacije putem društvenih medija u hotelijerstvu. *Tims Acta*, 12(1), 65-74.
3. Djurić, Z. (2016). Standardi poslovanja hotelskog domaćinstva kao faktor kvaliteta usluge u hotelima visokih kategorija, *Hotellink*, 17(27-28), 264-276.

Procedura prijave i odobrenja doktorske disertacije

Kandidatkinja je projekat doktorske disertacije pod naslovom „**Ekološka održivost poslovanja u hotelijerstvu**“ prijavila 18.06.2018. godine. Sastav komisije za pregled projekta i ocenu podobnosti teme i kandidata formiran je na 174. sednici Nastavno-naučnog veća Fakulteta za sport i turizam 28.06.2018. godine, u sastavu: Doc. dr Srđan Milošević (Fakultet za sport i turizam, Novi Sad), doc. dr Ivana Volić (Fakultet za sport i turizam, Novi Sad) i Prof. dr Ljiljana Kosar (Prirodno-matematički fakultet, Univerzitet u Novom Sadu).

Izveštaj komisije sa pozitivnom ocenom podobnosti teme i kandidata usvojen je na 175. sednici nastavno-naučnog veća Fakulteta za sport i turizam 19.09.2018. godine. U skladu sa istom, a na osnovu odredaba Pravilnika o doktorskim akademskim studijama i kurikuluma doktorskih studija Fakulteta za sport i turizam u Novom Sadu, kandidatkinja je započela realizaciju svog istraživanja u skladu sa usvojenim projektom. Za mentora je imenovana doc. dr Ivana Volić.

Na 180. sednici nastavno-naučnog veća Fakulteta za sport i turizam, održanoj 13.02.2019. godine, doneta je odluka o promeni mentora i imenovanju komentora. Za novog mentora/člana komisije imenovan je prof. dr Milana Nešića, a za komentora doc. dr Jasna

Potočnik-Topler.

Nakon završetka istraživačkog dela, kandidatkinja je sastavila elaborat sa rezultatima svoje studije i dostavila ga Fakultetu za sport i turizam. Mentor je izvršio pregled tehničkih aspekata rada, a studentska služba ispunjenost proceduralno-pravnih elemenata. Nakon što je konstatovano da je kandidatkinja ispunila sve propisane standarde za prijavu doktorske disertacije, Nastavno-naučno veće Fakulteta je na 183. sednici od 15.05.2019. godine formiralo komisiju za ocenu i odbranu doktorske disertacije u sastavu: doc. dr Srđan Milošević, Fakultet za sport i turizam, Novi Sad, Univerzitet Educons - predsednik Komisije), prof. dr Milan Nešić (Fakultet za sport i turizam, Novi Sad, Univerzitet Educons - mentor) i doc. dr Jasna Potočnik-Topler (Fakultet za turizam, Univerzitet u Mariboru, Slovenija – komentor i član).

Tehnički podaci o disertaciji

Naslovna strana: *Ekološka održivost poslovanja u hotelijerstvu*. Univerzitet Educons, Fakultet za sport i turizam, Novi Sad.

Sadržaj rada sa paginacijom dat na početku disertacije.

Sažetak (Abstract) na srpskom i engleskom jeziku.

Broj strana: 346

Broj citiranih izvora: 473

Broj tabela: 90

Broj slika: 8

Broj grafikona: 25

Broj priloga: 3

III PREDMET I CILJ DOKTORSKE DISERTACIJE

Najkonciznije definisan, predmet ovog istraživanja obuhvata ekološko održivo poslovanje u hotelijerstvu. Kandidatkinja je u svojoj predmetnoj postavci istraživanja pošla od stava da je ekološki održivo poslovanje hotela dugoročno efektivno ukoliko se poštuju odgovarajući ekološki standardi i principi, kao i uvažavaju faktori koji imaju direktnog uticaja na njihovo delovanje.

U skladu sa ovako postavljenim predmetom istraživanja definisan je i njegov osnovni cilj, a to je identifikacija osnovnih ekoloških principa u hotelijerstvu i na osnovu toga utvrđivanje i vrednovanje faktora ekološke održivosti poslovanja hotela u Srbiji.

IV OSNOVNE HIPOTEZE (ZADACI ISTRAŽIVANJA)

Kandidatkinja je svoje polazište definisala kroz postavljene zadatke istraživanja. Da bi se dao odgovor na glavno istraživačko pitanje i realizovao cilj istraživanja kandidatkinja je utvrdila neophodne korake u pripremi teorijskog i empirijskog istraživačkog obuhvata:

- Sagledavanje i utvrđivanje principa ekološki održivog poslovanja u hotelima.
- Utvrđivanje faktora koji utiču na ekološki održivo poslovanje u hotelijerstvu.
- Vrednovanje faktora koji utiču na ekološki održivo poslovanje od strane različitih aktera.
- Utvrđivanje da li implementacija koncepta ekološkog održivog razvoja u poslovanje hotela povećava energetska efikasnost i smanjuje operativne troškove hotela.

- Utvrđivanje da li primena koncepta održivog razvoja u poslovanju hotela pomaže u marketinškim aktivnostima (promociji) i pozitivno utiče na iskorišćenost hotelskih kapaciteta.
- Utvrđivanje da li primena koncepta održivog razvoja u poslovanju hotela pozitivno utiče na stvaranje boljeg imidža i reputacije hotela (jačanje njegove konkurentnosti na turističkom tržištu).
- Utvrđivanje da li pripadnost vodećim internacionalnim hotelskim lancima podrazumeva i veću ekološku odgovornost.
- U kojoj meri hoteli u Srbiji primenjuju aktivnosti, principe, mere i standarde ekološki održivog poslovanja.
- U kojoj meri je prisutna zainteresovanost i svest hotelskih menadžera u Srbiji o značaju ekološkog poslovanja i potrebi za uvođenjem ekoloških principa poslovanja.
- Sagledavanje relevantne zakonske/normativno-pravne regulative (međunarodne i domaće) koja reguliše ekološko održivo poslovanje u hotelijerstvu.

Realizacija ciljeva istraživanja i davanja odgovora na istraživačko pitanje realizovana je kroz sledeće istraživačke zadatke:

- Razmatranje teorijskog okvira održivog razvoja turizma i hotelijerstva, sa posebnim osvrtom na ekološku održivost hotela.
- Istraživanje dosadašnjih najboljih praksi ekološke održivosti u poslovanju hotela.
- Istraživanje i identifikovanje principa ekološkog održivog poslovanja i ključnih ekoloških faktora koji utiču na primenu ekološko održivo poslovanje hotela.
- Studija slučaja dva priznata internacionalna lanca (IHG grupe).
- Analiza ekološke održivosti hotela u sastavu poznatih internacionalnih hotelskih lanaca i njihovih hotela u Srbiji .
- Analiza ekološke održivosti hotela u Srbiji koji nisu sastavni deo internacionalnih hotelskih lanaca.
- Vrednosna procena faktora koji utiču na ekološku održivost poslovanja u hotelijerstvu i izdvajanje faktora koji dominantno utiču na ekološku održivost poslovanja hotela u Srbiji.

V METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Kandidatkinja je svoje istraživanje, u kontekstu metodološke prirode, dizajnirala i realizovala kao sistemsku neeksperimentalnu studiju. U procesu prikupljanja podataka, informacija i njihove interpretacije, a u cilju realizacije istraživačkih zadataka, korišćene su sledeće metode: (a) Bibliografsko-spekulativna (kao polazna faza istraživanja kojom se u osnovnim segmentima analizirani naučno-teorijski koncepti prostora u kojima je obavljeno istraživanje); (b) Analitičko-sintetička (u procesu klasifikacije i tumačenja rezultata istraživanja); (c) Induktivno-deduktivni pristup (radi operacionalizacije odgovarajućih analitičkih procedura kvalitativno-kvantitativnog karaktera).

Empirijska građa u istraživanju prikupljena je primenom sledećih istraživačkih tehnika: (a) Intervju - polu-strukturisani intervju koji je bio primenjen u istraživačkom obuhvatu studije slučaja, gde su bila obrađena dva hotela u sastavu hotelskih lanaca koji posluju u Srbiji i koji su predmet studije slučaja (IHG-Crown Plaza i Radisson grupa-Radisson Collection Old Mill u Beogradu); (b) Anketiranje – koje je bilo realizovano na uzorku ispitanika koji su sačinjavali ovlašćeni predstavnici 71 hotela u Srbiji (koji posluju u okviru hotelskih lanaca, ali i nezavisnim hotelima), odnosno eksperti iz oblasti turizma i

ekologije (uz primenu upitnika posebno konstruisanog za ovo istraživanje). Subuzorak entiteta istraživanja definisan kao eksperti, njih ukupno dvanaest, odabran je na osnovu kriterijuma - visokoobrazovani stručnjaci iz oblasti turizma, ekologije i/ili hotelijerstva koji se ovom problematikom bave najmanje deset godina; (c) Skaliranje – primenjeno u fazi obrade i interpretacije rezultata gde je određeni broj indikatora/ajtema tretiran u obliku petostepenih ordinalnih skala Likertovog tipa.

U fazi obrade i interpretacije rezultata istraživanja primenjene su sledeće procedure: (a) Kvantitativne – u formi numeričkog procesiranja podataka dobijenih anketiranjem hotelijera i eksperata. Odgovori/ocene entiteta istraživanja sređeni su i obrađeni postupcima deskriptivne i komparativne statistike (distribucija frekvencija, standardna devijacija, jednofaktorska analiza varijanse i faktorska analiza); (b) Kvalitativne – kao ishodište realizovanih intervju a u postupku realizacije studije slučaja.

U odnosu na projektovan dizajn studije uzorak entiteta istraživanja obuhvatio je ukupno 89 ispitanika, a subuzorkovanje je bilo sledeće: (a) Subuzorak "A" sačinjavao je ukupno 71 ispitanik - ovlašćeni kompetentni predstavnici hotela (direktor, generalni menadžer i/ili menadžer ovlašćen za poslove ekologije); (b) Subuzorkom "B" su bili obuhvaćeni eksperti (12) iz oblasti turizma, hotelijerstva i/ili ekološkog poslovanja prema kriterijumu – da su u pogledu formalnog obrazovanja najmanje u zvanju mastera, magistra ili doktora nauka iz oblasti turizma, hotelijerstva i/ili ekologije, kao i da imaju najmanje deset godina iskustvo u radu na poslovima turizma, održivog turizma i ekološkog poslovanja u hotelijerstvu; (c) Subuzorak "C" kojim su bili obuhvaćeni menadžeri hotelskih lanaca (ukupno 6) - Interkontinental hotelska grupa (IHG) i Radison hotelska grupa (RHG).

Varijable istraživanja definisane su u odnosu na projektovane elemente studije. U delu istraživanja (anketiranje) koje se odnosilo na hotelijere, primenjen je set nezavisnih varijabli (mesto/lokacija hotela, kategorija hotela; broj soba/kapacitet hotela; broj zaposlenih i pripadnost internacionalnom hotelskom lancu) i zavisnih varijabli koje su bile kreirane u tri segmenta: (a) kao petostepene sumacione skale i sačinjavao ih je set od tri multiajtemske varijable: 1) primena ekoloških principa u poslovanju hotela (18 ajtem indikatora), 2) pokazatelji uticaja primene ekoloških principa u poslovanju hotela (6 ajtem indikatora) i 3) faktori uticaja na uvođenje i uspostavljanje ekološkog održivog poslovanja u hotelima u Srbiji (10 ajtem indikatora); (b) kao nominalni ajtem indikator i sačinjavalo ih je ukupno sedam pitanja ("da" ili "ne"). U delu istraživanja koje se odnosilo na ekspertsku procenu primenjen je set od dve zavisne varijable: 1) značaj/važnost primene ekoloških principa u poslovanju hotela u Srbiji (18 ajtem indikatora) i 2) faktori uticaja na uvođenje i uspostavljanje ekološkog održivog poslovanja u hotelima u Srbiji (10 ajtem indikatora); (c) kao set pitanja predviđenih za realizaciju intervju a sa menadžerima internacionalnih hotelskih lanaca IHG i RHG u delu istraživanja koje se odnosilo na studiju slučaja (ukupno 29 pitanja).

Tok, postupci i instrumenti empirijskog dela istraživanja bili su usklađeni sa neposrednim istraživačkim zadatkom. Težište rada je usmereno na prikupljanje, obradu, selekciju i eksplikaciju empirijskih podataka istraživanog prostora (koji je identifikovan prethodnom teorijskom analizom - primenom bibliografsko-spekulativne metode). Prostor empirijskog dela rada je diferenciran kroz dva osnovna dela: (a) identifikacija elemenata procene hotelijera o pojedinim aspektima primene ekoloških principa vezanih za kontekst ekološki održivog poslovanja njihovih hotela (u obuhvatu indikatora navedenih u upitniku); i (b) ocene eksperata o značaju primene ekoloških principa u poslovanju hotela u Srbiji,

odnosno o uticaju pojedinih faktora na uvođenje/uspostavljanje ekološkog održivog poslovanja hotela u Srbiji.

Instrumente empirijskog dela istraživanja sačinjavali su upitnici, posebno kreirani za ovo istraživanje. U skladu sa osobenostima uzorka entiteta istraživanja primenjena su dva upitnika: (1) EPH1 koji je bio namenjen anketiranju ovlašćenih predstavnika hotela i bio strukturiran iz dva dela: (a) pitanja koja su sačinjavala sistem nezavisnih varijabli (ukupno 6 - naziv hotela, mesto, kategorija, broj soba); i (b) pitanja koja su se direktno odnosila na predmet istraživanja i činila sistem zavisnih multiajtemskih varijabli, kreiranih u obliku ordinalnih skala (3 varijable - primena pojedinih ekoloških principa u poslovanju (18 ajtem indikatora), pokazatelji uticaja primene ekoloških principa u poslovanju hotela (6 ajtem indikatora), faktori koji utiču na uvođenje i uspostavljanje ekološkog održivog poslovanja hotela u Srbiji (10 ajtem indikatora)), odnosno pitanja koja su imala dopunski istraživački karakter i bila kreirana u obliku nominalnih skala (7 pitanja - da li u vašem hotelu postoji osoba koja je zadužena i odgovorna za ekološke aktivnosti i zaštitu životne sredine; da li vaš hotel ima poslovnu politiku u oblasti zaštite životne sredine; da li je zaštita životne sredine deo strategije budućeg razvoja vašeg hotela; da li je strategija zaštite životne sredine zastupljena u vašim zvaničnim dokumentima (sastavni deo zvanične dokumentacije) vašeg hotela; da li vaš hotel/preduzeće izrađuje javni godišnji/periodični izveštaj o ekološkim aktivnostima; da li vaš hotel vodi obračun ekoloških troškova; da li vaš hotel uveo i ima neke od ekoloških standarda); i (2) EPExp2 koji je bio namenjen anketiranju eksperata u kontekstu identifikacije njihove ocene za dve multiajtemske varijable: a) značaj pojedinih ekoloških principa u poslovanju hotela u Srbiji (18 ajtem indikatora) i b) faktori koji mogu uticati na uvođenje/uspostavljanje ekološkog održivog poslovanja hotela u Srbiji (10 ajtem indikatora).

Instrument dela rada koji se odnosio na studiju slučaja sačinjavala je pisana priprema (set pitanja) za obavljanje polustrukturisanog intervjua. Obuhvatio je ukupno 29 pitanja povezanih sa predmetom istraživanja.

Statistička obrada podataka empirijske građe (kvantitativna analiza) zasnivala se na sledećim procedurama: a) za varijable čiji su podaci imali minimalno ordinalni nivo procene izračunate su reprezentativne mere centralne tendencije i mere varijabilnosti - aritmetička sredina i standardna devijacija; b) za varijable tretirane nominalnim nivoom procene primenjena je procedura utvrđivanja distribucije frekvencija; c) za testiranje značajnosti razlika između skalarnih proseka izvedenih za različite kategorije ispitanika primenjena je jednofaktorska analiza varijanse; d) za utvrđivanje i objašnjavanje latentne strukture faktora koji mogu uticati na uvođenje/uspostavljanje ekološkog održivog poslovanja hotela u Srbiji primenjena je faktorska analiza (metod glavnih komponenti, sa direktnom kosom rotacijom i Kajzerovom normalizacijom); e) za sve multiajtemske istraživačke varijable, koje su bile uređene kao ordinalne skale, prethodila je procena njihovih metrijskih osobina (unutrašnje saglasnosti) zasnovane na Kronbahovom alfa koeficijentu. Empirijski podaci obrađeni su pomoću aplikacionog programa SPSS.21, a sva statistička zaključivanja izvedena su sa nivoom značajnosti 0,05 ($p < 0,05$).

VI STRUKTURA I KRATAK OPIS SADRŽAJA PO POGLAVLJIMA

Kandidatkinja je pisani materijal sistematizovala u devet logičnih i preglednih delova. Sva poglavlja su adekvatno numerisana u skladu sa uputstvima Univerziteta Educons za izradu doktorske disertacije. Ostalih trinaest centralnih delova su naslovljeni i numerisani na sledeći način: 1. *Uvod*; 2. *Predmet, cilj i zadaci istraživanja*; 3. *Metodologija*; 4. *Teorijska osnova istraživanja*; 5. *Ekološko održivo poslovanje internacionalnih hotelskih lanaca* -

studija slučaja; 6. Rezultati empirijskog istraživanja; 7. Diskusija; 8. Zaključak; 9. Literatura. Ovim elementima prethodi naslovna strana koja je izrađena u skladu sa uputstvima Univerziteta, kao i sadržaj u kojem je dat popis svih naslova i podnaslova sa ispravnom paginacijom. Odmah nakon sadržaja dat je sažetak (abstract) rada na srpskom i engleskom jeziku.

U uvodu, kao prvom numerisanom delu, kandidatkinja se osvrnula na savremene koncepte i tendencije ekološkog poslovanja u hotelijerstvu, uz naglasak na njihov značaj za održivo poslovanje hotela u Srbiji. Takođe je istakla i aktuelnu problematiku zaštita životne sredine kao značajnog faktora održivog poslovanja hotela.

Drugi numerisani deo (predmet, cilj i zadaci istraživanja) koncipiran je kao jedinstveni odeljak, u kojem su definisane osnovne predmetne postavke istraživanja, kao i postavljene determinante ciljeva i zadataka istraživanja.

U trećem numerisanom delu dat je detaljan opis primenjene metodologije (predstavljen uzorak entiteta istraživanja, objašnjene i prikazane istraživačke varijable, opisan tok, postupci i instrumenti istraživanja, te objašen način obrade podataka).

U četvrtom numerisanom poglavlju postavljena je teorijska osnova studije. Kroz četiri relativno samostalna potpoglavlja kandidatkinja je izvršila detaljnu teorijsku analizu: koncepta zaštite životne sredine (pojmovno određenje; koncept, mere i aktivnosti zaštite životne sredine/prirodnog oruženja; pravna regulativa u oblasti zaštite životne sredine; turizam, okruženje i zaštita životne sredine), održivog razvoja turizma (pojam i značaj koncepta održivog turizma; dimenzije održivog turizma; ciljevi i principi održivog turizma; agenda 21; indikatori održivog razvoja; ekološka održivost), savremenih tendencija u hotelijerstvu (karakteristike hotelijerstva; klasifikacija tipova hotela; kategorizacija; internacionalni hotelski lanci; brendovi u okviru IHL; standardizacija u hotelijerstvu; osnovne odlike hotelijerstva u Srbiji; hotelski lanci u Srbiji) i ekoloških aspekata održivog poslovanja hotela (uticaj na životnu sredinu; ekološki održivo poslovanje; eko sertifikati; eko i zeleni hoteli; performanse i indikatori ekološke održivosti hotela; faktori ekološkog održivog poslovanja).

U petom numerisanom poglavlju predstavljeni su rezultati studije slučaja koja se odnosila na ekološko održivo poslovanje internacionalnih hotelskih lanaca. Kroz dva potpoglavlja vrlo korektno su prikazani rezultati analize koncepta ekološki održivog poslovanja hotela koji posluju u Srbiji, a pripadaju *Intercontinental Hotels Group* (IHG) i *Radisson Hotels Group* (RHG). Takođe je izvršena i uporedna analiza koncepta primene ekološkog održivog poslovanja ova dva internacionalna hotelska lanca (globalni nivo) i njihovih hotela koji posluju u Srbiji.

Šesti numerisani deo predstavlja segment disertacije koji je baziran na prikazu i interpretaciji rezultata empirijskog dela istraživanja. Radi bolje preglednosti rezultati su sistematizovani u tri homogene celine. Prvo potpoglavlje obuhvata eksplikaciju i deskriptivnu analizu karakteristika istraživačkog uzorka, u drugom su prikazani rezultati kvantitativne analize empirijske građe zasnovane na predmetnim procenama hotelijera, dok se treće potpoglavlje odnosi na prikaz rezultata ocene eksperata.

U sedmom delu (poglavlju) kandidatkinja je kroz diskusiju nastojala da objasni zakonitosti na koje su ukazali rezultati analiziranih istraživačkih prostora. Tokom diskusije kandidatkinja je posebnu pažnju obratila na upoređivanje svojih rezultata empirijskog dela istraživanja sa teorijskim modelima koje je definisala u prvom istraživačkom (teorijskom) segmentu disertacije.

U osmom delu (zaključak) dat je sumarni osvrt na sprovedeni istraživački postupak i izdvojeni najvažniji rezultati do kojih se došlo u ovoj studiji.

Na kraju disertacije (poglavlje devet) dat je popis citiranih bibliografskih izvora među

kojima dominiraju izvorni naučni članci objavljeni u referentnim časopisima novijeg datuma, kao i savremena naučno-stručna literatura relevantna za oblast istraživanja (kao odgovarajući statički bibliografski izvori). Takođe su prikazani i internet izvori koji su korišćeni tokom istraživačkog rada. Sve bibliografske jedinice su pravilno referencirane uz korišćenje APA standarda.

Nakon ovog poglavlja slede prilozima koji se odnose na prikaz istraživačkih instrumenata.

VII OSTVARENI REZULTATI I NAUČNI DOPRINOS

Rezultati do kojih je autorka disertacije došla prikazani su veoma pregledno. Poglavlja su logično sistematizovana i omogućavaju da se lako sagleda veoma raznovrsna i vredna istraživačka građa koja je prikupljena i analizirana tokom izrade disertacije. Preglednosti i jasnoći prikaza doprinosi i odgovarajući broj tabela i grafičkih priloga (tabela i statističkih grafikona). Kandidatkinja je uspela da nađe dobru meru između teksta, tabela i grafike prilikom objašnjavanja rezultata, izvođenja zaključaka i njihove interpretacije u širem kontekstu menadžmenta u turizmu. Dobijeni rezultati su originalni i veoma korisni za teoriju i praksu turizma, posebno hotelijerstva u Srbiji posmatranih kroz prizmu ekološke održivosti njihovog poslovanja.

Primenom korektno odmerenog izbora istraživačkih procedura, bez pretencioznosti u naučnom fokusiranju, formirana je autentična i interpretabilna baza podataka, koju odlikuju kvalitativno-kvantitativni sadržajni elementi. Prilikom njihove analize, kao i u izvođenju zaključaka, upotrebljene su adekvatne naučne procedure, primerene ovakvoj vrsti istraživanja. Stoga se može reći da je kandidatkinja veoma kompetentno i naučno utemeljeno izvršila adekvatan izbor metoda i tehnika, te tako dimenzionirala metodološki pristup koji je doprineo valjanosti i interpretabilnosti dobijenih rezultata. Analizom relevantnih bibliografskih izvora, odnosno korišćenjem referentnih citatnih baza, definisan je stabilan teorijski model na kojem je zasnovana empirijska istraživačka ideja i omogućeno kritičko sagledavanje dobijenih rezultata.

Među dobijenim rezultatima, kao najznačajniji se mogu izdvojiti sledeći nalazi:

Identifikovane su najvažnije oblasti, mere i aktivnosti koje treba da se primenjuju u okviru ekološkog održivog poslovanja hotela u Srbiji, pre upravljanje energijom, vodom i otpadom, obzirom da u ovim oblastima hoteli najviše doprinose zagađenju okoline.

Utvrđeni su najvažniji specifični principi u primeni operativnog ekološkog održivog poslovanja u hotelima, koji ukazuju na stepen primene ekološkog održivog poslovanja hotela u Srbiji (na taj način predstavljaju i indikatore stanja u primeni ovog poslovanja).

U radu je dokazano da se implementacijom koncepta ekološkog održivog razvoja u poslovanje hotela, pored zaštite životne sredine, ostvaruju bolje finansijske performanse, povećava se energetska efikasnost i smanjuju operativni troškovi hotela, posebno energetski. Takođe, ovo poslovanje pozitivno utiče na stvaranje veće konkurentnosti na tržištu, boljeg imidža i reputacije hotela, pomaže u ostvarivanju marketinških benefita i promociji, što dalje pozitivno utiče na iskorišćenost hotelskih kapaciteta, odnosno bolju prodaju.

Utvrđeno je da pripadnost vodećim internacionalnim hotelskim lancima podrazumeva veću ekološku odgovornost i primenu ekološkog održivog poslovanja. Za vodeće internacionalne hotelske lance ekološka održivost predstavlja ključni/vitalni aspekt njihovog poslovanja. To podrazumeva aktivan pristup, primenu sistemskog ekološkog menadžmenta, standarda i svih aspekata i mogućih mera i aktivnosti u oblasti zaštite životne sredine u svim svojim hotelima na nivou grupacije, koje se sprovode u okviru sistema korporativne društvene odgovornosti (CSR). Takođe je zapaženo da veliki hoteli (viši nivo kategorizacije)

intenzivnije primenjuju principe ekološkog poslovanja.

U radu su identifikovani i analizirani najznačajniji faktori koji utiču na uvođenje i primenu ekološkog održivog poslovanja (zakonska regulativa, država sa svojim institucijama, tržišna konkurentnost, finansijske performanse hotela, marketing, pripadnost IHL, veličina i kategorija hotela, turistička tražnja, kompetencije i preduzetničke osobine menadžera hotela).

Istraživački rezultati u teorijskom delu rada dodatno su potvrđeni rezultatima empirijskog segmenta istraživanja: (a) Pripadnost hotelskom lancu podrazumeva veću i bolju primenu ekološkog održivog poslovanja u hotelima u Srbiji, u odnosu na hotele koji ne pripadaju hotelskim lancima; (b) Internacionalni hotelski lanci aktivno primenjuju ekološko održivo poslovanje u svim hotelima u okviru grupacije, kao i mere za zaštitu životne sredine. Dakle, primenjuju sve najvažnije ekološke principe; (c) Utvrđeno je postojanje značajne distinkcije u odnosu na veličinu, a potom i kategoriju hotela (veći hoteli posvećuju više pažnje ekološki održivom poslovanju, kao i više kategorije, što se odnosi i na hotele u Srbiji); (d) Primena ekološkog održivog poslovanja u hotelima u Srbiji je na relativno niskom nivou, dok je kod onih koji pripadaju IHL na izuzetno niskom stepenu; (e) Ocene hotelijera u kontekstu intenziteta primene pojedinih ekoloških principa u poslovanju njihovih hotela, pokazale su da hoteli uglavnom primenjuju neke od ekoloških principa, ali se intenzitet primene može smatrati umerenim; (f) Rezultati odgovora hotelijera u kontekstu ocene o uticaju primene ekoloških principa na poslovanje hotela pokazuju korespondentnost sa prethodnom varijablom primene ekoloških principa. Vrednost ukupnog skalarnog proseka ukazuje na intenzitet umerenog uticaja na poslovanje hotela; (g) Ocene hotelijera, kao i eksperata, o intenzitetu uticaja pojedinih faktora na uvođenje/uspostavljanje ekološki održivog poslovanja pokazale, takođe, da se radi o umerenom nivou.

Na osnovu saopštenih rezultata komisija je procenila da ova doktorska disertacija ima opipljiv naučni doprinos koji je pre svega vidljiv u teorijskim, a zatim i praktičnim aspektima nauke o turizmu aplikovane na oblast hotelijerstva. Značaj ovog istraživanja, a time i same disertacije, može se sagledati iz najmanje dva aspekta – teorijskog i praktičnog. Utvrđivanjem ekoloških principa u primeni ekološkog održivog poslovanja u operativnom radu hotela i prioriternih faktora koji utiču na uspostavljanje ekološke održivosti hotela, dat je doprinos teoriji u ovom polju, a sa druge strane i praksi jer mogu pomoći i boljoj implementaciji ovog segmenta poslovanja. Rezultati ove doktorske disertacije ukazali su i na trenutno stanje ekološkog poslovanja hotela u Srbiji, što može doprineti boljem razumevanju značaja zaštite životne sredine. Kroz održivo poslovanje, uticaja ekoloških faktora na održivo poslovanje hotela, kao i značaja veće primene ekoloških inicijativa, čuvanja prirodnog kapitala kao faktora proizvodnje i tranzicije ka „zelenoj ekonomiji“. Teorijski značaj neposredno se može projektovati i na praktičnu vrednost rada budući da rezultati omogućavaju praktičnu primenu realizovane metodologije i u drugim sličnim istraživanjima u turizmu, posebno kroz primer metodologije procene i analize primene ekoloških principa u poslovanju hotela. Istraživački alati korišćeni u ovoj studiji mogu se upotrebiti u budućim istraživanjima poslovanja hotela, odnosno biti od koristi drugim istraživačima.

VIII ZAKLJUČAK KOMISIJE

U skladu sa članom 31. Pravilnika o doktorskim studijama Univerziteta Educons, a na osnovu pažljivog pregleda disertacije koju je kandidatkinja dostavila, komisija zaključuje sledeće:

- Doktorska disertacije je urađena u skladu sa odobrenim projektom;
- Tekst doktorske disertacije pre stavljanja na uvid javnosti prošao je detekciju plagijarizma (prisvajanje ideja, metoda ili pisanih reči drugih, bez ukazivanja na autora, s namerom da budu prikazani kao originalno delo), odnosno da mentor ima potvrdu da rad nema više od 20% preuzetog teksta (u ovom slučaju je procenat preklapanja na nivou od 12%);
- Prilikom realizacije projekta obezbeđen je naučni pristup istraživačkom problemu, a realizovani ishodi imaju status naučnog rada;
- Korišćeni su relevantni bibliografski izvori, a prilikom njihovog tumačenja i komparativne analize ispoljena je kritičnost i metodološka korektnost u zaključivanju;
- Predmet, cilj i primenjeni istraživački alati dobro su obrazloženi i imaju utemeljenje u savremenoj metodologiji i aktuelnim referencama novijeg datuma, što obezbeđuje unapređenju naučnog stvaralaštva i primenu dobijenih rezultata u praksi;
- Izradom doktorske disertacije realizovana je originalna istraživačka ideja, prikupljeni su autentični podaci i dobijeni interpretabilni rezultati koji značajno doprinose teoriji i praksi nauke menadžmenta u turizmu.

Konačan predlog

Na osnovu svih prethodno iznetih činjenica, komisija predlaže Nastavno-naučnom veću Fakulteta za sport i turizam u Novom Sadu i Senatu Univerziteta Educons u Sremskoj Kamenici da prihvati doktorsku disertaciju kandidatkinje **Zorice Đurić** pod naslovom „**Ekološka održivost poslovanja u hotelijerstvu**“ kao valjan akademski materijal i odobri njegovu javnu odbranu.

POTPISI ČLANOVA KOMISIJE

1. _____

Doc. dr Srđan Milošević

Fakultet za sport i turizam, Univerzitet Educons, predsednik komisije

2. _____

Prof. dr Milan Nešić

Fakultet za sport i turizam, Univerzitet Educons, mentor

3. _____

Doc. dr Jasna Potočnik-Topler

Fakultet za turizam, Univerzitet u Mariboru, član komisije/komentor.